

משפטי ישיבה

דרושים יקרים ורעיונות נפלאים בפרשת השבוע ובענייני דיומא
מגזי אוצרותיו הברובים של בש"ת מורנו הגה"צ
רבי יהושע נתן פויפער שליט"א
אב"ד קהל ברכת מנחם - קראקא

בי תצא תשפ"ו - גיליון מ"ג

מלחמתה של תורה

פי תצא למלחמה על איביך ונתנו ד' אלוקיך בידך ושבית שבויו (כא י)

כשאנו יוצאים למלחמה על אויבנו, צריכים אנו לכח מיוחד כדי לנצחם, ומהו אותו הכח שיעזור לנו במלחמה?

מעשה אבות סימן לבנים. צאו וראו היאך אבינו אברהם הכין עצמו למלחמה, כדכתיב (בראשית יד, יד) "וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן". רבותינו אמרו (נדרים לב) "אליעזר לבדו היה שם, והוא מנין גימטריא של שמו".

אולי אפשר לומר שהפשט והדרש שניהם אמת, כי אכן היו שם ג' מאות וי"ח חיילי בית אברהם, אבל הניצחון היה בזכותו של אליעזר לבד, והיינו שאברהם אבינו לימד דעת את העם כי כדי לנצח במלחמה צריכים את הכח של אליעזר, הכח של לומדי התורה, של מי שדולה ומשקה מתורת רבו, כי רק בכח התורה מנצחים את המלחמה, וזדים ביד עוסקי תורתך.

אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר.

ונתנו ה' אלוקיך בידך

ידוע המעשה שהיה בעיר בריסק, שביקשו פעם החילונים לעשות צחוק מהתורה וערכו הצגה איך היתה נראית מלחמה על פי תורה, שאספו כמה אלפי איש למלחמה ופתאום עמד המפקד והכריז ואמר: 'מי האיש אשר בנה בית חדש ילך וישב לביתו' - וקמו והלכו הרבה אנשים ועזבו את המערכה; שוב אמר המפקד: 'מי האיש אשר נטע כרם ולא חיללו ילך וישב לביתו' - והלכו עוד קבוצה גדולה; שוב אמר: 'מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה' - והלכו עוד קבוצה.

כשהכריז: 'מי האיש הירא ורך הלבב מעבירות שבידו ילך וישב לביתו' - קמו והלכו כולם, עד שנשארו רק שני אנשים בלבד, האחד בדמות הגה"ק ה'שאגת אריה' זי"ע והשני בדמות הגה"ק הגר"א מוילנא זי"ע, וכך נגמרה ההצגה.

כשבאו וסיפרו זאת לפני הגאון רבי חיים מבריסק זצוק"ל, הגיב על אתר ואמר: ההצגה היתה נכונה, הכל היה נכון, רק היה חסר עוד שלב בהצגה, שה'שאגת אריה' והגר"א הלכו למלחמה והם אלו שניצחו בכח התורה.

כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך.

טמאים ביד טהורים

יש להביא כאן שכר שיחה נאה בענין זה:

בתום אחת המלחמות בארץ ישראל, נכנסו תלמידים אצל הגאון רבי יצחק זאב מבריסק זצוק"ל ושוחחו עמו על אודות המלחמה, כיצד שפעלו בה אנשי הצבא הציונים ועל הנצחונות הגדולים. אמר להם הרב מבריסק:

כסבורים אתם שאנשי הצבא הם שניצחו במלחמה, לא מיניה ולא מקצתיה! רק התהלים התפילות והתחינות של הצדיקים כמו רבי שלמה בלוח זצ"ל ורבי זאב (וועלוול) צצ"ק זצ"ל, הם הם שגרמו להינצל ממלחמה זו.

שאל אחד התלמידים: אם בזכות תפילתם של רבי שלמה בלוח ורבי וועלוול צצ"ק זצ"ל ניצחו, היאך זה שנפלו קורבנות כה רבים במלחמה זו?

ענה ואמר הרב מבריסק זצוק"ל, אספר לכם עובדה:

כאשר זקני הגה"ק ה'בית הלוי' זי"ע חיתן את אחד מבניו עם בתו של גביר גדול ממינסק שנתן נדוניה גדולה, ראה זקני שהחתן זחה עליו דעתו מחמת גודל הנדוניה שקיבל, אמר לו: "וכי חושב אתה שבזכות מעשיך הטובים קיבלת נדוניה גדולה זו?

לא כן הדבר, לא נתנו לך את כל זה אלא לכבודי..."

נענה הבן ואמר: אינני חושב כך, שכן אם הנדוניה היתה לכבוד אבא, היא היתה ניתנת בכל כפלים לפי ערכו... ענה לו זקני זצ"ל: "הן אמת שמפני כבודי היתה צריכה להיות כפלי כפלים ועשרת מונים, אבל מה נעשה שאתה הוא החתן באמצע, וזה מה שקלקל..."

"כך הוא העניין במלחמה שהיתה", סיים הרב מבריסק זצוק"ל, "אילו רבי שלמה בלוח זצ"ל ורבי זאב צצ"ק זצ"ל היו הלוחמים היחידים, בוודאי שהיו מנצחים באופן שלא היה נופל אפילו קרבן אחד ואפילו פצוע אחד, אבל כשנכנסו הציונים לכל העניין עם הכוחי ועוצם ידי שלהם ועם הרובים והתותחים, בוודאי שזה קלקל ומה נעשה שהם החתנים באמצע..."

✽

לו משפט הבכורה

כי את הבכור בן השנואה יביר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית
אנו לו משפט הבכורה (כא ז)

בפסוקים אלו של פרשת השבוע אנו לומדים על המצוה המיוחדת שיש לו על האב לתת לבנו בכורו חלק כפול על פני שאר האחים, כפי שפירש רש"י בפסוק זה: "פי שניים, כנגד שני אחים". התורה גם חוזרת ומזהרת את האב שלא יוכל לבכר את הבן האהובה על פני בן השנואה הבכור, ומדגישה כי "לו משפט הבכורה".

הבה נתחכמה לו לדעת ולהבין מהו עניינה של נתינת פי שניים לבן הבכור, כי עינינו רואות מעשים רבים שהאב נפטר ומשאיר אחריו כמה בנים, שבא הבן הבכור ונטל בחלקו פי שניים כנגד שאר אחיו שאינם מבינים למה זה ועל מה זה, בפרט במקומות שהבנים האחרים התעסקו עם האב במסירות רבה, בעוד הבן הבכור כלל לא היה שם בנמצא לעזר ולסיוע, ורק עתה הוא בא מכח היותו הבן הבכור ודורש לקבל את חלקו פי שניים כמצוות התורה.

במקרים כאלו יכולה אפילו לפרוץ מחלוקת ושנואה בין האחים שמתחילים לשאול שאלות ומבקשים לדעת האם באמת הוא צודק בדרישותיו, ומאי חזית דדמא דידך סמיק טפי, הרי כולנו בני איש נחנו ולמה יקבל זה יותר מזה? כאשר יש לדעת שלא תמיד מדובר בכמה מאות או אלפי דאלער, כי אם לפעמים אמורים הדברים במיליוני דאלער שאינם נותנים מנוח ומרגוע לשאר בני המשפחה המרגישים מקופחים ושואלים 'למה ניגרע'.

יתירה מכך אמרו חכמים במשנה (בבא בתרא ח, ה) "האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים, איש פלוני בני לא יירש עם אחיו, לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה". מכאן אנו למדים שהאב אינו יכול למנוע מהבן הבכור לקבל את חלקו המגיע לו על פי דין תורה, משמע שיש כאן דבר עמוק יותר מסתם קבלת ירושה פי שניים כנגד אחיו, וטעמא בעי למילתא.

בני בכורי ישראל

בהתבוננות נכונה נשכיל ונבין כי הבן הגדול שמקבל פי שניים, אין זה אלא משום שהוא שייך להש"ת ולא לאב, כי יש לו דין של קדושת כהן. כך אמרה תורה בפרשת פדיון בכורים (שמות יג, יג-טו) "וכל בכור אדם בבניך תפדה, והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת, ואמרת אליו בחזקת יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים, ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה, על כן אני

זובח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה".

הרי לנו להדיא בתורתנו הקדושה, שאם הבן שואל ומבקש לדעת מהו עניינו של פדיון בכורים, התשובה לכך היא שבמצרים ביקש הקב"ה להרוג את כל הבכורים ומכיוון שהשאיר אותם בחיים, קנה אותם והם שייכים לו בקדושה עליונה לגבוה. אחרי חטא העגל שגם הם היו באותו החטא, נענשו הבכורים שאינם עושים את עבודת הכהנים בפועל, אבל הם בעצם שייכים להקב"ה מצד הקדושה המיוחדת שיש בהם. והנה, כל אחד מבין שהוא צריך להרים תרומות ומעשרות מתוך שדה תבואתו, ליתנם אל הכהן ואל הלוי, כמו כן גם מתנות עניים, בלי להתלונן מדוע עליו לתת להם בלי שיעשו כלום בשבילו, וזה כי כל אחד מבין שהקב"ה נתן לו את השדה ואת התבואה, ולכן עליו לתת להשי"ת את חלקו בשבח והודאה, אלא שהשי"ת ציווה עלינו לתת את החלק השייך לו לאלו הקרובים אליו משבט הכהונה.

בדברי חז"ל מבואר שהתרומות והמעשרות הם ממון כהנים ולוויים, כלומר שהם בכלל אינם שייכים לבעל הבית של השדה, אלא השי"ת נתן לו את הזכות ואת המצוה שהוא יתן ויעביר להם את חלקם שלהם, אבל באמת שהחלק הזה אינו שייך לו בכלל והוא אינו נותן להם משלו אלא משל הקב"ה.

האדם המשכיל שמתבונן על נתינת תרומות ומעשרות בעיניים אלו, לא זו בלבד שאין עינו צרה בנתינתם אלא שהוא שש ושמח לעשות רצון קונו באהבה ובחדוה.

כך אמרו חז"ל במשנה (ביכורים ג, א) "כיצד מפרישין הביכורים? יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אשכול שביכר, רימון שביכר, קושרו בגמי ואומר: הרי אלו ביכורים". הנה לנו אדם שחרש זורע, עיבד וסיקל, טרח ויגע בתוך שדהו משך זמן רב, אבל כשהוא רואה תאנה שביכרה, תיכף הוא קושרה בגמי ומקדישה להשי"ת במצוות ביכורים מתוך שמחה והודאה, כשהוא מבין ויודע שהתאנה הזו שביכרה אינה שייכת לו בכלל, כי אם לגבוה.

קדש לי כל בכור

בהבטה ובהבנה זו יש להם לאב או לאחים להביט על נתינת פי שניים לבן הבכור: אם בתחילה הבאנו את שאלותיהם למה זה ועל מה זה, מאי חזית שיקבל יתר על האחים בלי שיעשה עבור זה מאומה, הרי שעכשיו נתבאר לנו שאין כאן סיבה מיוחדת שעליו להביא עמו כדי לקבל את חלקו פי שניים, כי אם מחמת הקדושה היתירה שיש בו מתוקף היותו בן בכור לאביו, שהוא מאלו שרוצה הקב"ה לתת להם את החלק שלו, כאשר למעשה חלק זה שהוא פי שניים אינו שייך לא לאב ולא לאחים - כי אם לגבוה, ולכן האב המתנה להדיר את בנו מקבלת חלקו פי שניים הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, כי אין זה שלו ואינו יכול למונעו מזה.

כשבאים האחים ומבינים את עומק הסיבה שביקש הקב"ה ליתן לבן הבכור פי שניים בחלקו, כבר אינם כועסים ואינם רוגזים בשאלות ובדרישות של 'למה ניגרע', כי עכשיו מתברר להם שהוא אינו לוקח מהם אפילו לא פרוטה אחת השייכת להם, כי אם רק

מה ששייך להקב"ה שציווה ליתן לו מחמת היותו הבן הבכור והוא קנאו בשעת מכת מכורות בארץ מצרים.

ביותר אנו מוצאים בתורה הקדושה, שמצד אחד נאמר שאין לקחת מהבכור את החלק המגיע לו פי שניים, ומצד שני נאמר שאין הבנות יורשות. והנה, הגם שכיום כבר נוהגים במקומות רבים שנותנים גם לבנות את חלקן או במתנה מחיים, כתקנת חז"ל לפרנסת הבנות או על ידי שטר חצי זכר וכיו"ב, אבל לנשל בכור מקבלת פי שניים לא מצינו שיעשה כזאת בישראל נגד התורה, כי זוהי מצוה מפורשת בתורה הקדושה, ולפנינו הוברר הדבר כי זהו בעצם החלק ששייך להשי"ת, לא לאב ולא לבנים.

לו יהיה - ממון הרבה

אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, להמתיק מגדים בהסמכת דרשת חז"ל (ברכות סג.) על הפסוק (במדבר ה, י) "ואיש את קדשיו לו יהיו", אמר רב נחמן בר יצחק, ואם נתנן סוף מתעשר, שנאמר "איש אשר יתן לכהן לו יהיה" - לו יהיה ממון הרבה. נמצינו למדים כי האדם הנותן תרומות ומעשרות ומתנות כהונה, הוא זוכה לעשירות, כי מלבד עצם המצוה שיש בנתינת התרומות והמעשרות לכהנים, יש כאן גם סגולה לעשירות, לו יהיה ממון הרבה.

והנה ברכה מיוחדת זו מצינו גם בנתינת חלק פי שניים לבכור, על פי מה שכתב מרנא ה'חתם סופר' זי"ע (פ' במדבר ד"ה שאו את ראש בני ישראל) על פי דברי הרמב"ן הידועים, שבשעה שבני ישראל עברו לפני משה רבינו במנין והזכירו את עצמם לפניו בשמותיהם, זכו לברכות גדולות. אמנם לפי מה שנכתב בתורה, הזכירו לפני משה רבינו במנין רק את שמות האנשים מבני עשרים שנה ומעלה שהם זכו לברכות גדולות, אבל מה היה עם שאר הילדים הרכים שנותרו בבית ולא עברו לפני משה רבינו?

כותב על כך החת"ס בלשונו הזהב הפלא שכל בני המשפחה התברכו בזכות הברכה שהתברך בה ראש הבית: "כי הברכה על ראש הבית כולל כל בני ביתו, ומברכתו יתברכו הם".

מעתה ניתנה ראש ונשובה לשלב את שתי הסגולות, הן זו של נתינת מתנות כהונה אשר זוכים על ידה לעשירות כדרשת "לו יהיה ממון הרבה", והן זו של נתינת חלק פי שניים לבן הבכור שהוא ראש הבית, כי אם הוא מקבל פי שניים ויש לו שפע גדול והרחבה יתירה, זוכים על ידי זה גם האחים הצעירים ממנו לקבל את השפע ואת ההרחבה, כדברי החת"ס הנפלאים "כי הברכה על ראש הבית כולל כל בני ביתו, ומברכתו יתברכו הם".

הרי שיש בשתי הנתינות הללו כח מיוחד של הורקת שפע וברכה עד בלי די, אבל זה כמובן רק אם מבינים ויודעים שנותנים לכהן ולבכור את חלקם המגיע להם מדין תורה, כי זהו חלק השייך להשי"ת והוא זה שציווה עלינו להעביר את חלקו אליהם.

בדבר ישועה

פרפראות לחכמה
בפרשת השבוע
ובעניינא דיומא

דרוש וקבל שכר

להיפך, שאם האמא תבקש לעוררו בדברי תוכחה ומוסר על התנהגות נאותה בין כותלי הבית, ואילו האב יבטל את דבריה ויגיד להיפך ממנה, בוודאי לא יקבל הבן מוסר ויגדל פרא חלילה.

שכר פרי הבטן

לזה באה התורה הקדושה וכתבה פרשה זו דווקא, הגם שבן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, אבל מכל מקום יש בפרשה זו ענין מיוחד של "דרוש וקבל שכר" - דרוש הכוונה לדרוש ולחקור היטב את שורש הדבר שמביא את הבן לידי כך, מכלל דבעיא דרישה, שאומרים לאב ללמוד הדק היטב את הפרשה ולמנוע לכתחילה את הופעתו של בן סורר ומורה, על ידי שידע איך להתנהג עמו כראוי וכנכון.

על זה אמרו חז"ל במתק לשונם "דרוש וקבל שכר", כי אם האב אכן ידרוש ויחקור בנבכי פרשת בן סורר ומורה, להוציא ממנה את היסודות החשובים והעיקריים בחינוך הילדים כדבעי, הוא יזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, 'ערליכע זיסע קינדער' שיגדלו באורחות צדיקים וילכו במסילות ישרים, והיינו "וקבל שכר", כדכתיב (תהלים קכז, ג) "הנה נחלת ד' בנים שכר פרי הבטן".

נמצינו למדים:

"דרוש", תעסוק ותלמד בפרשת בן סורר ומורה איך ההורים צריכים להתנהג עם הילדים למען חינוכם הטוב, "וקבל שכר", בנים טובים שכר פרי הבטן.

אמרו חז"ל (סנהדרין עא.) על פרשת בן סורר ומורה שבפרשתינו: "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר".

בפשטות הכוונה שהתורה כתבה פרשה זו של בן סורר ומורה, הגם שלא היה ולא עתיד להיות, רק כדי ללמוד את הפרשה ולקבל עליה שכר. אולם עדיין צריך ביאור למה נכתבה דווקא פרשה זו עבור הדרישה וקבלת השכר, ולא פרשיות אחרות שבתורה?

והנה כמה הלכתא גברוואתא איכא למשמע מהני קראי דפרשת בן סורר ומורה, בעיקר פרקים חשובים ונחוצים במסכת שנקראת חינוך הבנים.

מכאן למדנו שאם אב רואה את בנו אוכל בלי גבול ושותה יותר מן הרגיל, עליו לעצור אותו בעוד מועד שלא יהא זולל וסובא בלי סוף ותכלית, כדי שלא יגדל לימים פרא אדם ואם לא ימצא די סיפוק תאוותיו, יעמוד בפרשת דרכים וילטטם את הבריות.

כך גם לומדים בספרים רבים את ההוראה הנחוצה להורים שיהיו שניהם שווים בדעה אחת בענייני חינוך הבנים, כפי שמצינו בפרשה זו "איננו שומע בקול אביו ובקול אמו", שמכאן דרש רבי יהודה (סנהדרין סז) "אם לא היתה אמו שווה לאביו בקול ובמראה ובקומה - אינו נעשה בן סורר ומורה", אשר זהו רמז להורים שצריכים את דעותיהם שוות בחינוך.

לדוגמה: אם הבן ישן עד שעה מאוחרת והאב רוצה להעירו לזמן קריאת שמע ולזמן תפילה, אך האם מרחמת עליו ואומרת שלא יפריע לו לישון, אי אפשר לדברי האב שיתקבלו אצלו. וכן

ג'צ' אש קודש משולחנס הגבוה של גדולי הדור וצדיקי אמת לרגל יומי דהילולא רבה

סימן לדבר שבקדושה

מעשה נפלא ומופלא סיפר מגיד המישרים הגה"צ רבי יענקלה גלינסקי זצ"ל מבני ברק:

כידוע היתה להגה"ק הב"ח זי"ע ישיבה גדולה ונודעת בעיר קראקא, ואז בימים ההם התגורר הגה"ק בעל 'תוספות יו"ט' זי"ע (יא"צ ו' אלול) בעיר פראג. באחד הימים הגיע אדם אחד לפראג ונכנס אצל התויו"ט לספר לו שהגיע לכאן לאסוף כספי צדקות ונדבות עבור ישיבתו של הב"ח בקראקא, ובזאת ביקש ממנו מכתב המלצה עבור תושבי העיר והנדיבים אשר בעם.

כיוון ששמע התויו"ט שהוא בא לטובת ישיבת הב"ח בקראקא, נענה ואמר לו שזהו דבר גדול וחשוב מאד עבורו להיות נטפל לעושי מצוה רבה כזו, ולכן לא יסתפק רק בנתינת מכתב המלצה, אלא ילך עמו בכבודו ובעצמו לחזור על פתחי התושבים, לזכותם במצוות צדקה ולהיות מתמכין דאורייתא.

ואכן, כבר למחרת היום התלווה התויו"ט אל השליח מבוקר ועד ערב, כאשר שניהם מכתמים רגליהם ברחובות העיר ומתדפקים על הדלתות. וראו זה פלא: בכל בית שהגיעו אליו - היו נמצאים שם אנשים, ובכל דלת שדפקו - פתחו להם במאור פנים, ולא זו בלבד אלא שבכל בית שפתחו להם את הדלת - גם נתנו להם סכומים הגונים ומכובדים מאד.

כשנטו צללי ערב כבר היה באמתחתם סכום עצום שנאסף מהשעות האחרונות בין תושבי העיר, וכך חזרו לביתו של התויו"ט ללינת לילה. בבואם אל הבית, הראה התויו"ט לשליח שיכנס פנימה לפניו, וברגע שנכנס לתוך החדר נעל אותו התויו"ט מבחוץ והשאירו כך נעול מבפנים.

המשולח החל לדפוק על הדלתות ועל החלונות, אבל התויו"ט לא פתח לו את הדלת. כיוון ששמעו אנשים את הקולות, התקבצו לשם כמה וכמה תושבים שביקשו לדעת מה קורה כאן, מפני מה

נעל רב העיר את האיש הזה בתוך ביתו, ואילו הוא עצמו עומד מבחוץ על המדרגות לפני הבית כשהפתחות בידיו.

בתוך כך פנה אליו התויו"ט ושאל אותו: אני רוצה לדעת בדיוק מי אתה ומה מעשיך כאן בפראג? והנה, בתחילה עמד האיש על גרסתו שהוא בא לכאן לאסוף כספים לטובת ישיבתו של הב"ח בקראקא, אבל התויו"ט לא האמין לו והוסיף לחקור אותו מבעד לדלת הנעולה מי הוא ומה מעשיו כאן, בהוסיפו להבהיר לו שאם לא יגיד את האמת במלואה, הוא יישאר נעול שם הלאה באין מוצא.

אחרי כמה שעות נשבר האיש והודה שהוא בעצם יהודי משומד מיסיונר שהגיע לכאן לאסוף כספים עבור המוסדות של הנוצרים ימ"ש, והצטדק שלא שיקר לגמרי באמרו שבא לטובת ישיבת הב"ח, כי כוונתו היתה לראשי תיבות אחרות של ב"ח, ב'רית ח'דשה', עפרא לפומייהו.

כמובן שמיד פתחו את הדלת והיכו אותו כאשר זמם לעשות, וגם לקחו ממנו את כל הכספים שביקש לגזול מתושבי העיר שנתנו לו בעין יפה מתוך תמימות ורצון לסייע לישיבת הב"ח, וגירשוהו מן העיר בבושת פנים.

כצאתו את העיר בבושת ובכלימה, פנו כולם לשאול את המרא דאתרא התויו"ט מהיכן ידע שזוהי מזימתו של האיש הפושע, הלא רק לפני כמה שעות הלך יחד אתו לחזור על הפתחים בלי שום חשד? נענה התויו"ט ואמר להם:

"לא רוח הקודש ולא נביא אני או בן נביא, אלא בכל פעם שאני הולך לאסוף כסף לדבר מצוה, זה אומר: 'אין לי היום ותבוא מחר', זה אומר: 'העסק שלי בקשיים, קשה לי לתת בתקופה הזאת'... והנה הפעם הכל הלך בקלות ובמהירות. כולם נתנו ונתנו, ואספנו סכום גדול בלי שום קושי, אף אחד לא פצה פה להתחמק... אמרתי לעצמי: דבר שבא מקדושה - יש לו קשיים, אבל אם הכל הולך

למישרים - מוכרח שזה בא מהשטן"...

מי יעלה בהר ד'

דבר זה אנו רואים גם בזמננו, איך ישנם עשירים גדולים שנותנים צדקות של מיליונים לכל מיני ארגונים שונים שאין להם שום קשר למצוות צדקה כגון בתי חולים וכדומה, בעוד ראשי הישיבות בארץ הקודש ובחוץ לארץ צריכים לנדוד למרחקים ולעבור ימים ונהרות מתוך בושות וביזיונות מבית לבית, כדי להחזיק את עולם התורה והישיבות, כי דבר שבקדושה מוכרח שיבוא מתוך קושי.

אולם מסיפור זה אנו יכולים ליתן להם ולכמותם חיזוק ועידוד, צרי ומרפא לנפש, שאם אנו רואים שהכל מתנהל למישרים בלי שום קושי והכל נותנים את תרומותיהם בשמחה ובחדוה, יש לבדוק האם אכן מדובר בדבר שבקדושה, כי כלל גדול בתורה הוא שכל דבר שבקדושה צריך שיהיה כרוך באיזה קושי או ניסיון.

כך נאמר מפי הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע לחזק ידיים רפות, שדווקא אם רואים מניעות קשות זהו סימן שאנו עסוקים בדבר מצוה, כי עשיית מצוה באה בקושי ובניסיון. מזה למדנו שלא רק במצוות צדקה באים הדברים בקושי, אלא כל מצוה ומצוה, שאם היא באה בקלות יתירה, יש לבדוק שמא חלילה אין זה מצד הקדושה.

וכבר אמר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע שיכולים אנו לראות זאת ממילי דעלמא, שאם האדם מתאמץ בהליכתו ומתייגע עד כדי הורדת זעה ממצחו, זהו סימן שהוא עכשיו בעלייה גבוהה שהיא לוקחת ממנו הרבה כוחות ויגיעה. לעומת זאת, אם האדם הולך במרוצה ובקלילות בלי שום התאמצות, זהו סימן שהוא עכשיו בירידה שאינה דורשת ממנו שום מאמץ וריבוי כח.

על זה אמרו צדיקי אמת: "ארפא צו גיין - איז זייער גרינג; ארויף צו גיין - איז זייער שווער" (לרדת

- מאד קל, אבל לעלות - מאד קשה), ברצותם לרמז על עבודת השי"ת, שאין זה דבר קל להיות בן עליה, אך לעומת זאת להיפך יותר קל...

הנחש נושך ומקלקל הבשר

הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (יא"צ ט' אלול) היה לו מח נפלא שלא פסק מלחדש חידושי תורה בכל הנושאים, עד שאפילו בשעת שינתו היה ממשיך לחלום ולחדש בדברי תורה, עד שבערוב ימיו אם עבר עליו לילה שלם בלי שיחלום דברי תורה, הם למחרת מתענה תענית חלום.

מכל חלומותיו המופלאים כינס וקיבץ רבי צדוק ספר מיוחד בשם 'דברי חלומות', אשר רובם ככולם המה דברי קבלה עמוקים שאינם מובנים לכל אחד, אך מצאתי שם רעיון יקר ונפלא שנוכל ללמוד ממנו אורחות חיים והליכות עולם.

הוא מביא שם "בימי חורפי ליל ג' כ"ב כסלו תר"ה חלם לי" על מה שקילל הקב"ה את הנחש ואמר לו (בראשית ג, טו) "ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה", שיש לדקדק למה נכתב 'זרעה' דווקא - כלומר זרעה של חוה, והלא הם גם בני אדם הראשון והיה צריך לומר 'בין זרעך ובין זרעם'?

על זה מחדש רבי צדוק רעיון חדש על פי מה שמובא בירושלמי שיש חיות שבנשיכתם הן שוברות את עצמותיו של האדם או של הבעל-חי, אבל הנחש אינו שובר את העצמות ורק נושך ומקלקל את הבשר. והנה אמרו חז"ל (נדה לא.) "אשה מזרעת אדם שממנו בשר, ואיש מזרע לובן שממנו עצמות".

נמצא שהנחש בנשיכתו הריהו מקלקל רק את הבשר שהוא החלק המגיע מהאשה, בלי לגעת לרעה בחלק העצמות שבא מהאדם, לכן קילל הקב"ה את הנחש "ואיבה אשית בינך ובין האשה", ולמה תהא האיבה הזו דווקא בינו לבין האשה? "בין זרעך ובין זרעה", שאתה רק מקלקל את הבשר

שהוא החלק שלה...

עכת"ד הנפלאים שהתחדשו לו כאמור מתוך חלום הלילה.

שמע בני מוסר אביו

והנה, בתוספת התבוננות ועמקות נוכל להרחיב רעיון צח ומצוחצח זה, שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו ובפשטות אין הפסוק מדבר בזה שהנחש נושך ומקלקל רק את החלק של האשה, שהרי בכל הספרים רומז הנחש הקדמוני לשטן ולס"מ שתמיד יבוא ויתקוטט עם כלל ישראל, כפי שכבר אמרו חז"ל (סוכה נב.) "אמר רבי שמעון בן לקיש, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו... ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול לו", א"כ זוהי אפוא האיבה שישית הקב"ה בינו לבין כלל ישראל.

אמנם על פי דבריו המיוחדים של רבי צדוק הכהן הגדול מאחיו, באמת עוסקים כאן באותו שטן וס"מ שמקורו מהנחש הקדמוני, שבא לרמוז בזה יסוד חשוב, שגם אם יצליח היצה"ר לקחת מהאדם את כל מה שלימדה וחינכה אותו אמו בימי ילדותו, עם כל זה לא יצליח לקחת ממנו את מה שלמד מפי אביו, שזה יישאר אצלו חקוק עמוק על לוח ליבו בכל מצב שהוא ובפרט בשעת ניסיון.

בלי להמעט חלילה בחלקה החשוב של האמא בחינוך הילדים, אבל האמא יותר נוטה לחנך בדברים בסיסיים כגון נישוק הציצית, נטילת ידיים של שחרית, קריאת שמע שעל המיטה וכדומה, אשר עליהם עוד יכול השטן הס"מ לקרר את האדם בימי העמידה שיפסיק בזה ויתרשל מדברים אלו. לעומתה, בא האב ומלמדו אהבת תורה ויראת שמים, מחנכו את יסודות האידישקייט ועקרונות הדת של תורה ותפילה, "שמע בני מוסר אביו", זאת אי אפשר לו ליצה"ר לקחת ממנו אף פעם.

דמות אביו נראתה בחלון

יסוד זה אנו רואים אצל יוסף צדיקא שהיה לבדו

במצרים ערוות הארץ, שהיה צריך לעמוד בניסיון קשה בעוז ובגבורה מול אשת פוטיפר שהיתה הס"מ בעצמו, ובכל יום ויום היתה מנסה להפילו לשאול תחתית וכמעט כבר הצליחה, אבל אז נראתה לו דמות דיוקנו של אביו בחלון.

לא נאמר שיוסף ראה את אמו, כי היסודות שהאמא מכניסה לילד בקטנותו עוד אפשר אולי לאבד חלילה בצוק העתים, אבל מה שהאב מלמד לבנו שהוא המשכת הדורות העוברת מאב לבן, "והגדת לבנך", "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת", זהו הכח העצום שהאב מכניס בתוך בנו שיעמוד לו בקרב המילים בכל מצב של קושי וניסיון, והיא שעמדה לאבותינו ולנו.

אמנם אם נגענו בפרשת יוסף שנראתה לו דמות אביו בחלון, עלינו לעמוד גם בתנאים וביסודות של הקשר הנפלא שהיה בין יעקב אבינו ליוסף הצדיק, כדכתיב (בראשית לו, ג) "וישראל אהב את יוסף מכל אחיו כי בן זקונים הוא לו", הן על ידי לימוד התורה שכתב רש"י שם על דברי אונקלוס שתרגם "בר חכים הוא ליה" - "שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו", והן על ידי אהבה אמיתית וקניית מתנות כדכתיב שם "ועשה לו כתונת פסים".

כשהקשר החזק בין האב לבנו בנוי ומושתת על אהבת תורה ויראת שמים, על אהבה אמיתית שאינה תלויה בדבר, מקבל הבן כוחות עצומים לעמוד בכל הניסיונות הקשים וכל רוחות שבעולם לא יזיזוהו כמלוא נימה.

בכך נעמיק יותר בביאור רעיונו הנשגב של רבינו צדוק זי"ע:

לאו דווקא שהנחש בא לנשוך את האדם בפועל שאז הוא נוגע רק בבשר שהוא חלק האשה, אלא כשבא להכשיל את האדם בחטא, מתקיימת הקללה "ואיבה אשית בין זרעך ובין זרעה", כי מה שהאב מכניס לתוך הבן, אי אפשר לו לקחת ממנו אף פעם, לעומת מה שהאמא מכניסה בו שאפשר לקררו מזה.